

OCTAVIAN GAIVAS

Universitatea de Stat
„Alecu Russo” din Bălți

ETAPE ALE EVOLUȚIEI FOLCLORULUI DE NUNTĂ LA ROMÂNII BASARABENI

Abstract

The wedding and the wedding folklore of the Romanians from Bessarabia has been explored by such fields as sociology, history, psychology, musicology, ethnology, ethnography and folklore. The wedding and the wedding folklore was well known due to studies and researches of the most interested authors. The wedding folklore has been studied since the Moldavian chronicles and continued by the modern researchers. During this time the evolution of wedding folklore developed at two levels:

- 1) Socio-historical level
- 2) Polygenetic level (typological, ethnic, national)

In the course of its evolution the wedding folklore had both progresses and regresses, though this fact doesn't allow us to weaken its cultural value.

Keywords: wedding folklore, socio-historical level, polygenetic level, orations of bows, orations of forgiveness, orations of cheers.

Fiind explorate de astfel de domenii precum sociologia, istoria, psihologia, muzicologia, etnologia, etnografia și folcloristica, nunta și folclorul de nuntă la românii basarabeni a avut un destin cunoscut prin studiile și cercetările celor mai cointeresați autori. Folclorul de nuntă a fost studiat începând cu opera cronicarilor moldoveni și finalizând cu cea a cercetătorilor din perioada contemporană.

Vom trece în revistă doar câțiva autori care și-au adus contribuția la valorificarea folclorului de nuntă:

Dimitrie Cantemir cu monografia „Descrierea Moldovei”; Mihail Kogălniceanu cu scrierea „Scene pitorești din obiceiurile poporului. Nou chip de a face curte”; Boleslav Hasdeu cu articolul „Свадьбы у бессарабских крестьян”; Alexei Mateevici cu studiul „Obiceiurile și rânduielile nunții la moldovenii basarabeni”; Petre V. Ștefănuță cu studiul „Folclor din Județul Lăpușna”; Tatiana Gălușcă cu volumul „Folclor basarabean, adunat din Județele Soroca, Bălți, Orhei”; Ludmila Cojocaru cu studiul monografic „Structura nunții tradiționale din Basarabia (finele secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea)”; Svetlana Badrajan cu studiul „Muzica din ceremonialul nupțial din Basarabia. Cântecele miresei. Studiu monografic” etc.

Folclorul de nuntă, moștenit de la strămoși, în procesul evoluției sale uneori a fost păstrat intact, alteori afectat de influențe străine și căzut în declin datorită împrejurărilor social-istorice.

După părerea noastră evoluția folclorului basarabean de nuntă s-a desfășurat la două niveluri:

1. Nivelul social-istoric.
2. Nivelul poligenetic (tipologic, etnic, național).

Nivelul social-istoric cuprinde șapte perioade:

- A. Substratul geto-dacic.
- B. Feudalismul timpuriu.
- C. Feudalismul dezvoltat.
- D. Feudalismul târziu.
- E. Societatea burgheză matură și în declin.
- F. Perioada contemporană.

A. Substratul geto-dacic

Această perioadă se referă la substratul geto-dacic roman ca la o moștenire culturală. În această perioadă a avut loc constituirea valahilor ca popor și ea include toate genurile, domeniile și speciile legate de nuntă în ipostazele timpurii. De la romani au fost moștenite următoarele specii și subspecii: formula, descântecul înaintea nunții, cântecul nupțial, orația, strigătura, formula de plată pentru mireasă, pentru danie, pentru zestre, cântecul mirelui, cântecul miresei, orația de pețit, de daruri ș.a. Odată cu dezvoltarea creștinismului și a influențelor acestuia asupra ritologiei de familie au loc modificări în folclorul de nuntă și îl plasează în următoarea perioadă.

B. Feudalismul timpuriu

În această perioadă încep influențele de fortificare și împrumut ale elementelor ritologice și folclorice slave la nivel topografic și zonal. Aceasta are loc datorită venirii slavilor din Țaratul Bulgar pe teritoriul Moldovei și datorită contactelor sudice, estice, nordice cu țările vecine. Se impun influențele creștine accentuate prin filieră slavă, precum cununia ca un moment important în cadrul ceremonialului nupțial. Se dezvoltă în continuare genurile, domeniile, speciile legate de nuntă și apar fațete ale acestora: subspecii, situații, variante.

C. Feudalismul dezvoltat

În această perioadă are loc afirmarea apogeică a poeziei obiceiurilor de nuntă, specializarea structurală a poeziei: se afirmă multe forme recitative, ele devenind o probă a originalității. Se impun masiv elemente ecleziastice în poezie. Este vorba de ipostaza mistică a iertăciunii care avea la bază orația „Cana Galilei”, fiind inițial o colindă. Se impun influențele diecilor asupra orațiilor nupțiale, căci ei le creau pe baza poeziei oratorice de curte și pe baza orațiilor în proză și de încoronare. Se dezvoltă deosebit de mult lirica ritualică, mai accentuat în partea de nord a țării.

Tot în această perioadă începe declinul unor forme arhaice de poezie precum orația de pețit. Continuă influențele slave ritologice și folclorice mai accentuate în zonele eterogene etnic precum Bucovina. Începe diferențierea tipologică a nunții moldovenești cu subversiunile: centrală, două sudice și nordică.

Subversiunea centrală a fost răspândită în centrul Moldovei, în părțile de nord și de sud, de sud-est-vest ale Bugeacului, în satele moldovenești din Ucraina Centrală, în regiunile Odesa, Nicolaev, Kirovograd.

Subversiunile sudice au fost răspândite inegal în Ucraina în unele localități moldovenești ale raioanelor Reni, Izmail, Chilia și în unele sate ale raionului Vulcănești din Moldova.

Subversiunea nordică a fost răspândită în Bucovina și în nordul Republicii Moldova.

Ea întrunește ca fiind dominante formele subversiunii centrale independente în satele populate de moldoveni, formele ucrainene și cele mixte cu elemente moldo-ucrainene. Acest tip de nuntă întrunește elemente ritologice și folclorice slave și mai evidente prin festivarea **pripoiului**, **pripoiesului** de către **pripoiieni**, **vătăjei**, **socăcițe**, **svitiuce**. Predomină mai mult poezia lirică și cântecul nupțial, iar orația apare mai rar.

D. Feudalismul târziu

În această perioadă se accentuează declinul poeziei oratorice, unele forme încep să se desprindă de ritual. Este cazul cântecelor de deghizat și bărbierit mirele. Se afirmă și mai mult diferențierea subversiunilor nunții moldovenești. Elementele slave se impun inegal de mult în cadrul subversiunii nordice, sudice și centrale. Tot în această perioadă atinge apogeul lirica subversiunii nordice.

E. Societatea burgheză matură și în declin

În această perioadă se aprofundează declinul poeziei recitative, orația de pețit ieșind total din uz. Se comprimă și se reduce ritologia de familie. Unele forme de poezie lirică ale subversiunii centrale, precum cea de la bărbieritul mirelui, se deplasează mai mult spre lirica generală ritualică.

F. Perioada contemporană

Această perioadă poate fi legată parțial de cea socialistă, căci nunta capătă un caracter comsomolist în perioada dominației sovietice. Nunta comsomolistă conține două faze principale:

a) solemn-oficială și b) serata nupțială.

În faza solemn-oficială are loc înscrierea oficială a căsătoriei. Serata nupțială are loc în forma unei festivități urbane sau echivalează în multe privințe cu „masa mare” tradițională de la sat.

Ambele faze conțin elemente de tradiție, dozate în proporții neegale de la caz la caz (alaiul nupțial, nunii, vorniceii și druștele, orchestra, pâinea rituală, florile nupțiale),

dar și momente noi precum solemnitatea înregistrării la Oficiul Stării Civile și declararea unei familii noi.

Drept o schimbare a nunții tradiționale în perioada contemporană pot fi considerate următoarele argumente: scăderea numărului de nuntași, pofțirea oaspeților la nuntă prin invitații, respectarea parțială a obiceiurilor de nuntă, prezența unor obiceiuri străine în timpul „mesei mari”, utilizarea mijloacelor tehnice noi, fiind o consecință a progresului tehnico-științific, apariția în bucătăria națională a diferitor feluri de bucate, împrumutate de la străini și modificarea recuzitei în ornamentarea anturajului nupțial.

2. Nivelul poligenetic (tipologic, etnic, național)

După cum am văzut, la nivel social-istoric, folclorul de nuntă a cunoscut mai multe perioade în evoluția sa. Printre acestea au fost perioade de apogeu și de declin pentru ca în cele din urmă nunta să devină un act ritualic important pentru fiecare om.

Folclorul de nuntă al românilor basarabeni, cu toate că a ajuns la apogeu în perioada Evului Mediu, și-a păstrat formele neschimbate până la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Este vorba de niște practici cu caracter magic, moștenite de la daci, care, îmbrăcând haina limbii române, au combinat în mod consecutiv și sincron ic două stratificări:

a) precreștină (păgână) și b) creștină.

De exemplu, descântecel e de dragoste, care erau bazate pe magia cuvântului și a obiectelor, astăzi și-au schimbat total conținutul și haina lingvistică. Multe orații de nuntă aveau inițial sens magic, dar cu timpul ele au devenit creații solemne și distractive.

La început, în cadrul folclorului de nuntă, au existat așa-numitele formule-invocații care au constituit drept material estetic de construcție pentru multe dintre formele poeziei de ritual melodice și nemelodice. Structura lor inițială era în proză, care cu timpul s-a ritmizat, iar mai târziu a devenit rimată. Asemenea formule invocative s-au transformat cu timpul în unele orații.

Cântecele de veselie ale poporului au și ele o tradiție îndepărtată, fiind înrudite parțial cu formulele-toasturi și cu orațiile de pahar, dezvoltate din toasturi, dar și cu lirica generală, ce le-a influențat pe parcursul secolelor.

Să ne oprim un pic asupra genezei orațiilor. Se presupune că vechii latini practicau orația în cadrul ritualului calendaric și de familie.

Orația numită „conăcărie” („conocărie”, „colăcerie”) întrunește câteva straturi folclorice și nefolclorice de vechime diferită. Aici găsim împletite:

a) Reminiscentele subspeciei unui aspect de orație de pețit, astăzi dispărută total din uz, cu redare în proză.

b) Elementele sudate ale orației colacilor ce există cu uz larg și în ritualul calendaric (poezia calendarică a Anului Nou), și în cea familială.

Poezia orațiilor nupțiale poartă pecetea unei limbi perfecționate, ca și elementele vieții de curte: mirele e numit „împărat”, „crai”, iar mireasa „împărăteasă”, „crăiasă”; casa cu nunta e numită „curte”, „conac”, iar nuntașii „oaste”, „boieri”, „generali”. Obiceiul

de a compune de către dieci orații la încoronările, nunțile domnilor joacă un rol anumit în afirmarea, stabilirea normelor fondului și stilisticii orațiilor de nuntă în perioada istoriei medievale.

Orația pocloanelor, numită „Corabia”, „Schimburile”, are la bază obiceiul dăruirii la nuntă și o tradiție folclorică ce cuprinde formule de danie, orații, cântece eroice pe tema dobândirii eroice a femeii. Ipostaza păstrată a orației de dăruire s-a cristalizat mai târziu. Orația pornește de la formele în proză ritmică, care mai târziu s-au versificat.

Orația iertăciunii a cunoscut două faze mai noi:

a) Orația arhaică a iertăciunii, binecuvântării, bazată inițial pe ritul iertării și o formulă, „mă rog de mă iartă”, ce a fost depășită în Evul Mediu și s-a transformat într-o orație simplă a iertăciunii.

b) Apare iertăciunea cu elemente bisericesti creată de dieci, dascăli prin includerea elementelor biblice.

Asemenea influențe au fost impuse forțat de către cler, care lupta aspru contra substratului precreștin.

Orațiile de pahar își au începuturile în simplele toasturi, amplificate epic total în Evul Mediu după modelul eposului nupțial.

În ceea ce privește cântecele de bărbierit de factură lirică, ele și-au avut baza estetică în modelele liricii generale. Aceeași soartă a avut și cântecul miresei.

După cum arată cercetările din ultimii ani, s-a îngustat foarte mult utilizarea orațiilor nupțiale precum conăcăriia, pocloanele, iertăciunea, bradul, orațiile de pahar etc.

Au rămas în vogă doar cântecele de petrecere și cântecul miresei, ca moment de maximă tensiune în cadrul ceremonialului nupțial.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. *Folclorul obiceiurilor de familie*. Chișinău: Editura „Știința”, 1979.
2. *Creația populară. Curs teoretic de folclor românesc din Basarabia, Transnistria și Bucovina*. Chișinău: Editura Știința, 1991.
3. Silvia Ciubotaru. *Nunta în Moldova*. Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2000.
4. S. Fl. Marian. *Nunta la români*. București: Ediție critică de Teofil Teaha ș.a., V. I, 1995.